

O'ZBEK, RUS VA INGLIZ TILLARIDAGI MAQOL VA MATALLARDA MADANIY OBRAZLARNING LINGVOKULTUROLOGIK TRANSFORMATSIYASI

Burxonov Abbosxon

O'zbekiston Davlat Jahon Tillari Universiteti
Ingliz tili va adabiyoti, 1-fakultet 2307-guruh talabasi
Ilmiy rahbar: Saloxiddinova Sayyora

Annotatsiya. Mazkur ilmiy tezisda o'zbek, rus va ingliz tillaridagi maqol va matallar lingvokulturologik nuqtai nazardan chuqur qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqotda bir xil semantik mazmun turli madaniy, geografik va tarixiy sharoitlarga asoslangan obrazlar orqali qanday ifodalanishi o'rganiladi. Natijada maqol va matallar universal ma'noga ega bo'lsa-da, ular milliy mentalitet va madaniy kodlar asosida turlicha shakllanishi aniqlanadi.

Kalit so'zlar: maqol, matal, lingvokulturologiya, madaniy kod, obraz, qiyosiy tilshunoslik, metafora

Аннотация. В данной научной работе проводится глубокий лингвокультурологический анализ пословиц и поговорок узбекского, русского и английского языков. Исследуется, как одинаковые смысловые значения выражаются через различные культурные, исторические и географические образы. Результаты показывают, что универсальные смыслы реализуются через национально-специфические культурные коды.

Ключевые слова: пословицы, поговорки, лингвокультурология, культурный код, образ, метафора, сравнение

Annotation. This scientific paper provides an in-depth linguocultural analysis of proverbs and sayings in Uzbek, Russian, and English languages. It examines how identical semantic meanings are expressed through culturally, historically, and geographically specific images. The study demonstrates that universal meanings are shaped by distinct national cultural codes.

Keywords: proverbs, sayings, linguoculturology, cultural code, imagery, metaphor, comparative linguisticse

Maqol va matallar xalq og'zaki ijodining eng qadimiy va muhim qatlamlaridan biri bo'lib, ular jamiyatning tarixiy tajribasi, ijtimoiy munosabatlari va madaniy qadriyatlarini aks ettiradi. Har bir xalq o'z hayotiy tajribasini qisqa, ammo chuqur ma'noli obrazlar orqali ifodalaydi.

Lingvokulturologik yondashuvga ko'ra, til faqat kommunikativ vosita emas, balki madaniyatni saqlovchi va uzatuvchi tizimdir. Shu sababli maqol va matallarni qiyosiy o'rganish turli xalqlarning dunyoni qanday idrok etishini ochib beradi.

Ushbu tezisning maqsadi — o'zbek, rus va ingliz tillaridagi maqol va matallarda madaniy obrazlarning shakllanishi va ularning semantik transformatsiyasini tahlil qilish.

1. Madaniy obrazlarning lingvokulturologik transformatsiyasi

1-misol: "Keraksiz ish qilish" konsepti

- O'zbekcha: O'rmonga o'tin bilan bormoq
- Ruscha: В Тулу со своим самоваром не ездят
- Inglizcha: Carry coals to Newcastle

Ilmiy tahlil:

Ushbu uch maqol bir xil semantik yadroni — ortiqcha va mantiqsiz harakatni ifodalaydi, biroq har bir til uni o'z milliy madaniy kodi orqali kodlaydi.

- O'zbek tilida “o'rmon” va “o'tin” — tabiiy resurslarga asoslangan agrar jamiyatni aks ettiradi. Bu yerda ortiqcha harakat tabiatning o'zidan kelib chiqib tushuntiriladi.

- Rus tilida “Tula” shahri samovar ishlab chiqarish markazi sifatida tanilgan. Bu esa tarixiy-hunarmandchilik madaniyatini aks ettiradi.

- Ingliz tilida “Newcastle” — sanoat inqilobi davrida ko'mir markazi bo'lgan shahar. Bu esa industrial iqtisodiy tizimni ifodalaydi.

Natijada bir xil ma'no uch xil sivilizatsion model orqali beriladi:
tabiiy (O'zbekiston) → hunarmandchilik (Rossiya) → sanoat (Angliya)

2. Do'stlik konseptining madaniy ifodasi

- O'zbekcha: Do'st boshga kulfat tushganda bilinadi

- Ruscha: Друг познаётся в беде

- Inglizcha: A friend in need is a friend indeed

Tahlil:

Bu maqollar universal ijtimoiy konsept — do'stlikning sinov orqali aniqlanishini ifodalaydi.

- O'zbek tilida “kulfat” tushunchasi orqali hayotiy sinovlar va og'ir vaziyatlar ta'kidlanadi.

- Rus tilida “beda” konsepti dramatik va hissiy ohangda beriladi.

- Ingliz tilida esa qisqa, normativ va pragmatik struktura ustun.

Bu farq madaniy tafakkur uslubi bilan bog'liq:

Sharqiy tillar — ekspressiv, G'arb tillari — analitik.

3. Vaqt va qadriyatlar tizim

- O'zbekcha: Vaqt oltindan qimmat

- Ruscha: Время — деньги

- Inglizcha: Time is money

Tahlil:

- O'zbek tilida “oltin” — an'anaviy va ma'naviy boylik ramzi.

- Rus va ingliz tillarida “pul” — iqtisodiy tizim markazi.

Bu holat aksiosfera (qadriyatlar tizimi) farqini ko'rsatadi:

Sharqda ma'naviyat, G'arbda iqtisodiy pragmatizm ustun.

4. So'z va axloqiy mas'uliyat

- O'zbekcha: Til — dilning kaliti

- Ruscha: Слово не воробей, вылетит — не поймаетшь

- Inglizcha: Think before you speak

Tahlil:

- O'zbek tilida til va yurak o'rtasida psixologik bog'liqlik mavjud.

- Rus tilida metaforik obraz (qush) orqali qaytarib bo'lmazlik ifodalanadi.

- Ingliz tilida esa to'g'ridan-to'g'ri normativ tavsiya beriladi.

5. Mehnat konsepti va motivatsiya

- O'zbekcha: Harakat qilgan baraka topadi

- Ruscha: Под лежащий камень вода не течёт

- Inglizcha: No pain, no gain

Tahlil:

- O'zbek tilida "baraka" diniy-ma'naviy kategoriya.
- Rus tilida statik obraz (tosh) orqali passivlik tanqid qilinadi.
- Ingliz tilida sport va motivatsion paradigma ustun.

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, maqol va matallar universal semantikaga ega bo'lsa-da, ularning obrazli ifodalanishi har bir xalqning madaniy tajribasi, geografik sharoiti va tarixiy rivojlanishi bilan bevosita bog'liqdir. O'zbek tilida tabiat va ma'naviyat, rus tilida tarixiy-realistik obrazlar, ingliz tilida esa iqtisodiy va pragmatik yondashuv ustunlik qiladi.

Shu jihatdan maqollarni lingvokulturologik tahlil qilish turli xalqlarning dunyoqarashini chuqur anglashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Раҳимов А. Tilshunoslikka kirish. Toshkent: O'zbekiston, 2018.
2. Maslova V.A. Linguoculturology: Theory and Methodology. Moscow, 2004.
3. Mieder W. Proverbs: A Handbook. Greenwood Press, 2004.
4. Раҳматуллаев Ш. O'zbek tili frazeologiyasi. Toshkent, 2012.
5. Oxford Dictionary of Proverbs. Oxford University Press.
6. Vinogradov V.V. Русский язык. Moscow, 1986.
7. Gibbs R. The Poetics of Mind: Figurative Thought, Language, and Understanding.